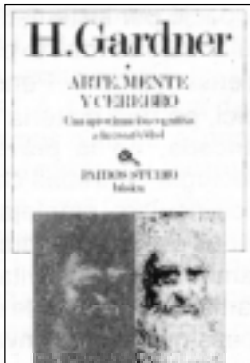

C o m e n t e m i s u g g e r i m

GARDNER, Howard.
Arte, mente y cerebro.
Paidós, Buenos Aires.
1987.

L'educació plàstica ha estat objecte, en els darrers temps, de nombroses reflexions que han abordat el tema a partir de les aportacions de diverses disciplines. Una de les idees que ha estat objecte de més anàlisis en aquest camp ha estat el problema de la creativitat artística. La creativitat i la seva relació amb l'activitat plàstica del nen va ser una de les idees fonamentals d'un dels textos que més influències han exercit durant dècades en l'àmbit de l'educació artística. Ens referim a *Creative and mental growth*, el text de Viktor Lowenfeld que va rebre, en la seva edició castellana, el no massa afortunat títol de *Desarrollo de la capacidad creadora*.

L'al·lusió al text de Lowenfeld és obligada, en la mesura que pot considerar-se paradigmàtic de tota una concepció de l'educació artística, fonamentada en la idea de la creativitat espontània. Tot i que en aquests moments aquesta visió "creativista" de l'educació plàstica és fortament qüestionada, el text de Howard Gardner que ens proposem comentar demostra que encara es poden proposar reflexions interessants sobre la creativitat artística i les seves implicacions educatives.

Tal com queda manifest al subtítol del llibre, *Arte, mente y cerebro* és "una aproximació cognitiva a la creativitat". Gardner fonamenta aquesta aproximació en la psicologia cognitiva, l'estètica, la teoria de l'art, i l'anàlisi del dibuix infantil. Una primera part del llibre està dedicada a l'anàlisi; en successius capítols Gardner du a terme una revisió crítica d'aportacions d'autors com Piaget, Chomsky, Levi-Strauss o Cassirer, entre d'altres. A partir dels posicionaments d'aquests autors, Gardner va bastint una concepció de l'art com a forma de coneixement que fonamentarà als capítols posteriors.

Una segona part del llibre està dedicada a l'estudi del que l'autor anomena el "desenvolupament artístic" del nen. Des d'una visió endeutada amb Piaget, Gardner descriu un procés evolutiu, amb una primera fase caracteritzada per una gran capacitat creativa del nen, que és capaç de emprar els mitjans al seu abast -plàstics o verbals- amb el que a ulls dels adults és una gran audàcia creativa: és el que l'autor qualifica com a "edat d'or" del dibuix infantil. A mesura que el nen va construint i consoli-

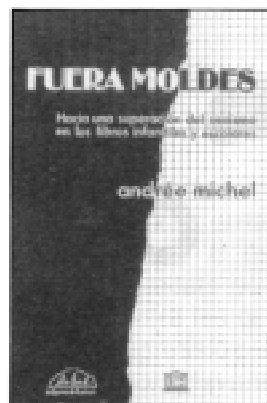
dant la seva visió del món, aquesta flexibilitat es debilita i s'enceta el que Gardner anomena l'"etapa literal", molt més determinada per l'assimilació de normes i pautes de comportament. En un tercer estadi, ja a la preadolescència, el nen serà capaç de nou de vulnerar les regles i fer plantejaments creatius a partir del que coneix, fet que es reflectirà clarament en la seva expressió plàstica.

En els capítols següents Gardner s'ocupa de les implicacions educatives de la creativitat artística, i de la seva relació amb la transmissió de coneixement. Qüestions com la dialèctica entre desenvolupament i formació en l'educació artística, o la influència dels mitjans de comunicació -particularment de la televisió- són objecte d'atenció en aquest apartat del llibre.

Dins de la temàtica central del llibre, l'autor presta atenció també al que podríem anomenar situacions especials: analitza la creativitat artística en els nens excepcionalment dotats, en l'autisme, la influència de les lesions cerebrals en el dibuix, etc.

Sens dubte, *Arte, mente y cerebro* és un treball notablement documentat i capaç de suscitar nombroses reflexions al professional de l'educació. Amb tot, potser el mestre trobarà a faltar una orientació més compromesa amb la pràctica, especialment si pensem en la relació del llibre amb l'educació plàstica; una matèria encara molt mancada de propostes didàctiques concretes i coherents. En qualsevol cas, no podem negar al llibre de Gardner l'indubtable mèrit de ser, potencialment, molt suggerent i de posar sobre la taula nous enfocaments d'un tema sempre interessant com és la creativitat artística.

Albert Macaya

MICHEL, Andrée.
Fuera moldes.
La Sal i Unesco.
Barcelona, 1987.

El títol ja és prou explícit del que l'autora intenta dir en aquest llibre. Malgrat els avenços en el reconeixement del dret de la dona i de l'home a la igualtat, no es pot dir pas que aquesta s'hagi assolit.

A la Conferència Mundial del Decenni de les Nacions Unides, celebrada a Copenhague el juliol del 1980, dedicada a la dona, s'instà els governs a adoptar totes les mesures necessàries per eliminar del material d'ensenyança per a tots els nivells els estereotips basats en el sexe. Amb l'intent de col·laborar en aquest propòsit, la Unesco, entre d'altres iniciatives, va encarregar a la doctora Andrée Michel, directora de recerca del Centre National de la Recherche Scientifique de París, uns estudis en diferents països, encaminats a determinar la presència del sexisme en els llibres infantils i escolars, i a promoure i fomentar les actuacions en aquest sentit.

Andrée Michel defineix el sexisme com les pràctiques, els prejudicis i les ideologies que desvaloritzen i consideren inferiors les dones en relació als homes. Aquesta pràctica figura entre les més greus que pesen sobre la humanitat, en paraules de l'autora.

Fuera moldes es divideix en dues parts. En la primera s'analitzen els estereotips sexistes en la societat i a l'escola. La penetració d'aquests estereotips es fa a través de la família, l'escola, els grups d'iguals, en el món del treball, en el de la política, en els mitjans de comunicació de masses i en tota la literatura infantil i juvenil. Els llibres escolars també són una via de transmissió dels estereotips en tres formes diferents: exagerant els trets de personalitat associats tòpicament a cada sexe; accentuant els rols familiars i professionals tradicionalment associats a un o altre sexe, i destacant les diferències en l'àmbit de les activitats socials i polítiques.

El sexisme a l'escola i en els manuals escolars no només repercuteix en les aspiracions educatives i professionals de les noies, sinó que també condiciona la percepció que cada sexe té de l'altre.

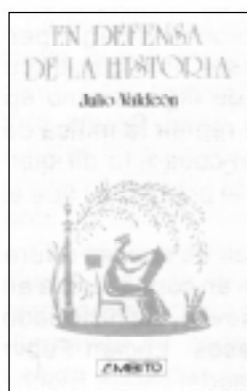
Hi ha sexisme en el text i les il·lustracions dels llibres escolars quan descriuen homes, dones, nois i noies en un context de funcions estereotipades que no reflecteixen la diversitat dels rols existents a la societat o quan es limiten a reproduir les situacions existents sense criticar-les ni oferir alternatives plurals.

La segona part és una exposició precisa per ajudar-nos a detectar el sexisme en els llibres infantils i en els manuals escolars. A més a més, dona les claus per realitzar accions encaminades a l'eliminació del sexisme en els sistemes educatius i una guia per a la creació de llibres infantils i manuals escolars no sexistes.

Per tot això pensem que aquest llibre és una eina molt valuosa per ajudar totes les mestres i tots els mestres a prendre consciència d'aquest problema, i al mateix temps és un instrument que permet posar-se a treballar en favor d'un món més just, on les nenes i els

nens es puguin desenvolupar segons les seves possibilitats i preferències, sense haver de representar un rol estereotipat, marcat més per circumstàncies culturals que no pas per imperatius biològics.

Aurora Aubach i Guiu

VALDEON, Julio.
En defensa de la Historia.
Ambito. Valladolid, 1988.

La sinopsi del llibre diu textualment d'aquest que "...és un apassionat al·legat en defensa d'una determinada manera d'entendre la Història i el seu ensenyament. Partint de la importància que aquesta disciplina gaudeix en la formació ideològica i política de la societat, es fa un toc d'atenció sobre el perill que suposaria un debilitament de l'ensenyament de la Història, la qual, d'altra banda, ha de ser fidel als seus senyals d'identitat." I efectivament, podem corroborar-ho a bastament, en les reflexions que tot seguit exposarem.

D'entrada, per evitar-nos enganys fora de to, hem de dir que J. Valdeón és professor d'Història Medieval de la Universitat de Valladolid. El seu més que previsible pas per l'ensenyament secundari l'ha portat a escriure, en diverses ocasions i en múltiples àmbits, sobre la Història i els problemes que genera aquesta disciplina en la seva aplicació efectiva a l'ensenyament. Aquí i ara farem esment de tres conceptes - només de tres- sobre els quals el professor Valdeón dedica bona part de la seva reflexió, escrita entre els anys 1976 i 1987, en diverses publicacions periòdiques de l'Estat espanyol, recollides ara en aquest volum.

Ferm defensor de postulats de millora d'un ensenyament en què els continguts estiguin clarament explicitats i no quedin diluïts en falsa xerrameca, centra un primer problema de la seva argumentació en l'equivoc dilema -ho diu ell en més d'una ocasió- del nul lligam entre la Història i les Ciències Socials. A aquesta observació